

STATSMINISTERENS KONTOR

POSTBOKS 8001 DEP

0030 OSLO

Ref. : 2004/1860
AD/CR

OSLO, 10.06.2004

Makt og demokrati
Maktutredningen NOU 2003:19
Høringssvar fra Norsk Pensjonistforbund

Som høringsinstans har Norsk Pensjonistforbund blitt bedt om å uttale seg om følgende tre forhold:

- Å gi en vurdering av i hvilken grad den beskrivelsen som maktutredningen gir av utvikling og situasjon knyttet til makt- og demokratiforhold i samfunnet oppfattes som faktisk riktig og fyllestgjørende.
- Å gi en vurdering av i hvilken grad utviklingen og situasjonen knyttet til makt- og demokratiforhold er positiv eller negativ ut fra et overordnet mål om et bedre samfunn.
- Å vurdere hvorvidt makt- og demokratiforholdene bør endres, og eventuelt komme med forslag til hvordan dette kan/bør gjøres.

Som det flere ganger påpekes i maktutredningen (heretter kalt MU), det er mye makt i språk og kunnskap. MU illustrer dette poenget selv til fulle gjennom den enorme produksjon som er tilknyttet utredningen. Det hadde vært ønskelig for Norsk Pensjonistforbund å sette seg inn i flere sider ved MUs arbeid, men det å skulle gi et fyllestgjørende svar i tråd med punktene overfor, ville være for omfattende. Mye av innholdet er heller ikke direkte relevant for vårt virkeområde.

Norsk Pensjonistforbund har således konsentrert seg om enkelte forhold av større relevans for forbundets virksomhet. Vi skal begrense oss til å kommentere følgende:

- Det er et sentralt tema i MU hvordan statens oppgaver og funksjoner går i ”oppløsning” og hvordan makten derigjennom ”skyves” vekk fra statlige og offentlige organer. Frislippet av produksjon og overføring av elektrisk kraft er et eksempel på dette. Konkurransetsetting av omsorgstjenester et annet.
- Organisasjonslivet i Norge har endret seg betraktelig de siste tiår. Det dukker opp nye organisasjonsformer og nye former for frivillighet. Dette byr på store utfordringer.

Den oppløste staten og forskyvning av makt

Vi finner analysene her gode og treffende. Politiske myndigheter har etter vårt syn, i for stor grad skjøvet ressurser, skjønn og politiske avgjørelser vekk fra seg. Det være seg til direktorater eller private aktører. Arbeidet med å effektivisere staten har vært nødvendig og også på mange områder fruktbart. På andre områder har det hatt meget uheldige konsekvenser. Nedenfor beskrives to eksempler på dette.

Befolkningen fratras råderetten over naturressursene

Et tydelig eksempel ser vi i frislippet av produksjon og overføring av elektrisk kraft. Frislippet har overhodet ikke vært til forbrukernes fordel. Norsk Pensjonistforbund ser med stor bekymring på strømprisenes uforutsigbarhet. Når eierforholdene i kraftselskapene endres, endres også siktemålet. I dag er det profitt som er målet, ikke stabil kraftforsyning med stabile priser. Produsentene skaper energiknapphet ved å eksportere ved overskudd, og de er ikke pålagt å sitte med reservekapasitet. De siste vintrene har prisene steget kraftig, og vi har sett fatale eksempler på hvordan dette rammer landets pensjonister og befolkningen for øvrig. Når vi vet at årsaken til dette ligger i måten offentlige myndigheter ønsker å effektivisere og omorganisere sin virksomhet, ser vi all grunn til bekymring.

Selv om eierforholdene i kraftselskapene er endret, er det fremdeles stat og kommune som eier nær 90%. Samtidig er det Regjering og Storting som vedtar utgiftene. Norsk Pensjonistforbund godtar ikke at disse påfører nordmenn uakseptable utgifter. Vi godtar heller ikke at stat/kommune "gjemmer" seg bak de endrede eierforholdene og sier at "slik må det være" når selskapene er privatisert og styres av markedslogikk. Det er ikke for sent å snu. Norsk Pensjonistforbund krever at offentlige myndigheter er seg sitt ansvar bevisst her: det bør være en selvfølge i et land som vårt med så rike naturressurser at befolkningen får en strømpris som er forutsigbar og til å leve med.

Vi mener også at diskusjonen om statens virkemåte og rolle ikke har vært tydelig nok. Altfor ofte ser vi at politikere ser seg tvunget til å tenke kortsiktig og forskyver makt og ressurser til organer som ikke er underlagt tilstrekkelig kontroll fra demokratisk valgte organer, uten at dette blir tydeliggjort i en allmenn diskusjon om disponeringen av folkets felles ressurser. Slik privatisering av våre felles ressurser fratras folket råderetten over store naturressurser. Det bør være slike poenger som påvirker politikerne i sine beslutninger når de vurderer å selge ut kraftselskapene, og ikke den kortsiktige fristelsen om styrket økonomi her og nå.

Kampen om omsorgens sjel

Vi innleder neste ankepunkt med et viktig poeng sagt av forskere fra Høyskolen i Lillehammer: *når eldreomsorgen konkurransesettes kjempes det også om omsorgens sjel*. I mange studier er det blitt påvist uheldige konsekvenser av å sette eldreomsorgen ut på anbud. Fra Høyskolen i Lillehammer er konklusjonen entydig: når kostnads- og effektivitetskrav får for stor plass så blir brukerne misfornøyde. På den ene siden finnes en tradisjonell forståelse av omsorgstjenester som unike, i den forstand at de blir til i et møte mellom bruker og hjelper. På den andre siden står sterke krefter som tar utgangspunkt i markedstenkning, og som ser omsorg som en vare som kan forhåndsdefineres og prisfastsettes.

Også her ser vi hvordan stat/kommune "gjemmer" seg bak markedslogikken. Idet kritikken som regel rettes mot de private utførerene framfor de som har åpnet for at slik tenkning kommer inn på omsorgens område.

Og diskusjonene på området foregår gjerne på et konkret og kortsiktig nivå: det dreier seg om profitt her og nå. Det snakkes om at privatbetalte Kari kan stelle bestemor likeså vel som offentligbetalte Per. Det kan muligens Kari klare, men diskusjonen bør også foregå på et annet nivå. For vi hører altfor sjelden poenger som det om ”omsorgens sjel”, og om hvilken rolle folket vil at våre offentlige myndigheter skal spille. Omsorgens sjel lar seg ikke tallfeste og blir heller svekket enn styrket av all ”effektiviseringen”.

Her er det nærliggende å komme inn på sættalelsen til Siri Meyer. I det perspektivet hun anlegger, ville antakelig poenget om ”omsorgens sjel” gli mer naturlig inn. Det er med beklagelse vi noterer oss at hennes perspektiv ikke maktes bakt inn i sluttrapporten.

Organisasjoner i endring

MU gir også her en sikker og treffende beskrivelse av Norges organisasjonsliv. Norsk Pensjonistforbund har, som en tradisjonsrik medlems- og interesseorganisasjon, selvfølgelig merket seg en rekke av de beskrevne tendenser.

Den nye frivilligheten krever annerledes organisasjoner. Det gjelder å fange opp tidens tendenser og stadig utvikle organisasjonen. Dog er det en rekke trekk ved den nye frivilligheten som antakelig ikke går overens med den struktur en medlems- og interesseorganisasjon er nødt til å ha. Dette fordrer aktiv støtte og ressurstilførsel fra det offentlige til organisasjonene. I Norge har vi en rik og lang tradisjon for dette, som det er av stor verdi å videreføre. Det kan ikke bli slik at kun den som roper høyest, som har det peneste medie-ansiktet og beste lobbyist-egenskapene, og som i tillegg klarer å friste potensielle medlemmer mest skal få de fleste ressursene. Tendensen i dag går i den retning. Det må også i framtida være en prioritert offentlig oppgave å støtte tradisjonell demokratisk virksomhet i interesse- og medlemsorganisasjoner.

Avslutning

Som pensjonistorganisasjon representerer vi 150 000 pensjonister, en gruppe som i stor grad er avhengig av at velferdsstaten fungerer best mulig. Vi finner stor grunn til bekymring. Dog ser vi det som en god start at MU gir så treffende beskrivelser: for først når vi har problemene på bordet, kan løsningene diskuteres.

Med vennlig hilsen
Norsk Pensjonistforbund

Arild Daleng
Sekretariatsleder

Camilla Ruud
Sosiolog